22.10.2025

Laura Pitkänen, Hyvinvointialueiden ohjausosasto

Lausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaostolle

Asia: HE 99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto on pyytänyt lausuntoa teemasta sote-palveluiden vaikuttavuuden edistäminen. Vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus ovatkin sotessa aivan keskeisiä käsitteitä: terveydenhuollon viimekätinen tarkoitus on tuottaa terveyttä, ei terveyspalveluita.

Vaikuttavuuden edistämisen määrärahat ja resurssit

Valtiovarainministeriöllä ei ole erillistä määrärahaa tai resurssia vaikuttavuuden edistämiseen, vaan työtä tehdään mm. hyvinvointialueiden ohjausosastolla normaalina virkatyönä osana hyvinvointialueiden ohjausta.

Hyvinvointialueiden palveluiden vaikuttavuuden, kustannusrakenteiden ja yksikkökustannusten seuranta ja vertailu

Palveluiden vaikuttavuuden seuranta on lähtökohtaisesti STM:n hallinnonalaa. Yhteistyötä hyvinvointialueiden ohjaustiedon puitteissa tehdään kuitenkin mm. Ohjaustiedon koordinaatioryhmässä, jossa mukana ovat STM, VM, SM ja THL.

Lisäksi valtioneuvosto on asettanut keväällä 2025 hyvinvointialueiden tehtäviä koskevat valtakunnalliset tavoitteet valtuustokaudelle 2025-2029 (http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-525-2), ja näissä on vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus nostettu yhdeksi keskeiseksi tavoitekokonaisuudeksi. Lista tavoitteisiin liittyvistä mittareista eli nk. Valtti-mittareista löytyy THL:n sivuilta (https://thl.fi/aiheet/sote-palvelujen-johtaminen/arviointi-ja-seuranta/johdon-strateginen-tilannekuva/sosiaali-ja-terveydenhuollon-jarjestamisen-tavoitteet) ja ne tullaan visualisoimaan vuoden 2026 aikana mittaristoksi. Aiemmin vaikuttavuusmittareita on koottu ja visualisoitu sivustolle www.hyvinvointivaje.fi, STM:n ja VM:n yhteistyönä. Jatkossa niitä tullaan sisällyttämään JST- (www.thl.fi/jst) ja/tai SAO-mittaristoon. Lain mukaan (hyvinvointialuelaki 12 a §) tavoitteiden toteutumista seurataan vuosittain.

Kustannusrakenteita seurataan alueiden Valtiokonttorille toimittamien taloustietojen kautta. Niitä visualisoidaan VM:ssä Power-BI:llä ja hyödynnetään niin jatkuvassa ohjauksessa (mm. vuosittaiset neuvottelut) kuin ohjauksen erillismenettelyissäkin (arviointimenettely, lisärahoitusprosessit jne.).

Yksikkökustannuksia lasketaan yksikkökustannushankkeessa, joka on STM:n, VM:n ja THL:n yhteistyötä. VM on osallistunut työhön maaliskuusta 2024 alkaen (https://vm.fi/hanke?tunnus=VM045:00/2024). Laskentaa kehitetään yhteistyössä alueiden kanssa. Kansallisen laskennan toteuttaa THL ja laskenta tapahtuu AURA-palveluluokittain. Ensimmäiset yksikkökustannustiedot (viisi palveluluokkaa) on saatu laskettua loppuvuodesta 2024. Loppuvuodesta 2025 valmistuvat loput palveluluokat (14 uutta palveluluokkaa + somaattinen erikoissairaanhoito DRG:n kautta), joista suoritetietoja on saatavilla. Sosiaalihuollon avopalvelut jäävät odottamaan suoritetietojen tietopohjan paranemista. Yksikkökustannustietoja on toistaiseksi hyödynnetty erillismenettelyissä ja vuoden 2026 alusta alkaen niitä tullaan hyödyntämään osana kaikkea ohjausta. On kuitenkin huomattava, etteivät yksikkökustannustiedot itsessään kerro palveluiden vaikuttavuudesta, vaan muodostavat puolet kustannusvaikuttavuuden yhtälöstä (vaikutukset per kustannukset) ja ovat siten tarpeellinen välivaihe kustannusvaikuttavuuden arvioinnissa.

Tietojen käytön edistäminen

Vaikuttavuustietoa hyödynnetään kaikessa hyvinvointialueiden ohjauksessa mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi VM on vuosittain ollut mukana järjestämässä mm. STM:n kanssa Kansallista vaikuttavuusseminaaria, jossa jaetaan tietoa vaikuttavuusperustaisesta sotesta.

Olennaista vaikuttavuustietojen hyödyntämisessä on tiedon pohjalta tehtävä systemaattinen kehittäminen, mm. vertaiskehittäminen (benchmarking). Tätä tehdään aktiivisesti THL:n laaturekisteritoiminnassa. Lisäksi VM pyrkii tuottamaan alueille vertailutietoa mm. yksikkökustannuksista ja taloudesta.

Alueiden toimintamahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset lainsäädännön määrittäessä niin tarjottavia palveluita kuin erilaisia muita toimia, kuten lausuntojen ja todistusten kirjoittamista. Näin ollen vaikuttavuuden edistämisen ytimessä on myös STM:ssä tehtävä lainsäädännön uudistaminen.

Valtion talouden kannalta merkittävä ongelma ovat terveydenhuollon hyödyttömät ja vähähyötyiset hoidot ja toimet. Niiden karsiminen parantaa palveluiden keskimääräistä vaikuttavuutta sekä vapauttaa ammattilaisten aikaa vaikuttavaan potilas-/asiakastyöhön. Tätä toteutetaan STM:ssä ns. hukkajahdin kautta sekä määrittelemällä palveluvalikoiman priorisoinnin periaatteet.

Tulevilla vaalikausilla olennaista on määrittää palveluvalikoima, jota julkisilla varoilla tarjotaan. Tätä kautta voidaan keskittää julkiset varat vaikuttavimpiin palveluihin.

Laura Pitkänen
Johtava erityisasiantuntija, yksikön päällikkö
laura.pitkanen@gov.fi
puh. 02955 300 97